

THORDAY ATTILA: HÚSVÉT ÖRÖMHÍRE SZENT MÁRK SZERINT

Jézus húsvétjáról tanúskodó szóbeli igehirdetést elsőként Márk foglalta írásba, és illesztette evangéliumának végére (16,1-8). Először vegyük szemügyre azt a keretet, amibe a 16,1-8 szakasz illeszkedik.

A föltámadásról szóló 16,1-8 szakasz után következő 16,9-20 versek

Különösnek látszik, hogy a Föltámadott megjelenéséről szóló 16,9-20 versekre úgy tekintünk, mint amelyek Jézus föltámadásának Márk szerinti leírásának szövegkörnyezetét képezik. Márk evangéliumának magyarázói egyetértenek azzal, hogy ezen versek későbbi kiegészítésként kerültek az evangélium végére és írója sem azonos a 16,8 versig tartó fejezetek írójával.¹ Meggyőződésüket elsősorban külső kritikai szempontok támasztják alá: a legfontosabb nagybetűs kódexek (például a Sínai és a Vatikáni), néhány korai fordítás (örmény, grúz, etióp) nem tartalmazzák a 16,9-20 verseket, jelentős egyházatyák evangéliummagyarázatai pedig nem említik e verseket. Belső kritikai szempontok ugyanerre a következtetésre jutnak: a 16,9-20 versekben foglalt anyag a többi evangéliumban talált jelenések összefoglalásának tekinthető.² Stílusa és szókészlete is a korábitól eltérő szerzőre vall.

Amennyiben föltételezzük a 16,9-20 versek az evangélium gerincéhez való későbbi hozzátoldását, fölmerül a kérdés: mi volt az eredeti befejezés? Egyesek szerint a 8. vers után lehetett még néhány záróvers, amely azonban elveszett. Jézus halála, eltemetése és föltámadása után talán Jézus megjelenését tartalmazta, hiszen az lényegi része a legősibb ránk maradt hitvallásnak is (1Kor 15,3-8). Másrészt a tanítványoknak és Péternek való galileai megjelenés bejelentése (16,7) megkívánja, hogy megvalósulásáról is olvassunk. Eszerint az eredeti zárójelenet elveszésének oka a jelenlegi kiegészítés (16,9-20) lehetett. A 16,8 vers utolsó szavai (εἰς τὸ τέλος) szintén befejezetlenségről tanúskodnak.

Mások szerint azonban nincs szükség annak föltételezésére, hogy a 16,8 utáni létezett, majd a 16,9-20 szakasz hozzátoldásakor elveszett bizonyos ismeretlen verseket föltételezzünk. Megtalálható ugyanis az 1Kor 15. fejezetben megismert ősi hitvallás váza: Jézus megjelenéséről ugyan nem olvasunk, de bejelentése által mégis jelen van a hitvallás negyedik alappillére is. A megjelenés bejelentése nem teszi szükségsszerűvé a megvalósulás elbeszélését. Az utolsó szavak (εἰς τὸ τέλος) szintén nem zárják ki, hogy így záródjon az evangélium. A „félteni” ige máshol is szerepel Márk evangéliumában úgy, hogy nem mondja el: mitől féltek (vö. 10,32). Mondatvégi okhatározó (γαρ) előfordulására is találunk példát a Szentírásban.³

További szempontokat is sorolhatnánk annak alátámasztására, hogy Márk evangéliuma eredetileg az asszonyok félelmének megemlékezésével fejeződött be (16,8). Talán éppen hallgatásuk nem engedte, hogy a jelenésekről szóló beszámolókkal folytassa Márk az evangéliumát. A félelem és elcsöndesedés tökéletes harmóniában áll a második evangélium szellemével. A megjelenések elbeszélése nélkül is eléri csúcspontját a Márk szerinti evangélium, mégpedig a pogány százados hitvallásában (15,39). Különben amint Jézus nyilvános működéséről sem mond el mindent a Márk szerinti evangélium, úgy nem csodálkozhatunk, ha föltámadási beszámolója sem mondható teljesnek.

A föltámadásról szóló 16,1-8 szakaszt megelőző 15,40-47 versek

A Márk evangélium utolsó fejezetét kezdő szakasz tökéletes egységet képez a megelőző versekkel. Az asszonyok sírhoz indulásának elbeszélése azzal kezdődik, hogy csak egyszerű utalás történik Jézusra, akinek teste megkenésére indulnak útra. A névmás használata (αὐτόν) föltételezi, hogy az olvasó ismeri a korábban elmondottakat: Jézus holttestét átadták Józsefnek, aki gyolcsot vásárolt, begöngyölte őt (15,46: αὐτόν) és

¹ Erről lásd Harrington, D.: „Márk”, in *Jeromos bibliakommentár, 2. kötet* (nyomdai munkálatok alatt).

² Megjelenés Mária Magdolnának: 16,9-11 – vö. Jn 20,11-8; két tanítványnak: 16,12-13 – vö. Lk 24,13-35; a Tizenegynek: 16,14-18 – vö. Mt 28,16-20; Lk 24,36-49; Jn 20,19-23. Végül a mennybemenetel: 16,19-20 – vö. Lk 24,50-53.

³ Vö. Ter 18,15; 45,3 a LXX szerinti változatban.

sírboltba helyezte *őt* (15,46: *αὐτὸν*). A Jézus holttestének megkenésére érkező asszonyok (vö. 16,1) föltehetően pontosan tudták hová helyezték: jelen voltak a kereszt alatt (vö. 15,40) és a sírboltba helyezéskor (vö. 15,47).

Bár az evangélium két utolsó fejezetének egységét kimutattuk, nyitva marad a kérdés, hogy eredetileg is így volt ez? Fölmerül a kérdés, hogy kezdettől fennállt-e a jelenlegi kapcsolat, vagy két független hagyományt ötvözött-e össze az evangélista? Kétségünk onnan ered, hogy a kereszt alatt álló, a temetéskor jelen lévő és a sírhoz menő asszonyok neve és száma különbözik. Először négy (esetleg három) asszonyról van szó, akik távolról figyelik a keresztre feszítést: *Mária Magdolna, Mária, a kis Jakab anyja és József anyja és Szalóme* (15,40). Jézus holttestének sírba helyezésekor két asszonyt említ: Mária Magdolnát és Máriát, József anyját (15,47). A kenetet hozó asszonyok viszont hárman vannak: Mária Magdolna, Mária, Jakab anyja és Szalóme (16,1). Az elbeszélések különbözősége arra enged következtetni, hogy Szent Márk különböző hagyományokból merítve állította össze evangéliumát. Ha egyetlen szerzőnek tulajdonítanánk a három egymást követő történetet, értelmetlen volna a nevek hangsúlyozott ismétlése. Az asszonyok sírhoz indulásának elbeszélése tehát a temetéstől független hagyományból származik. A hagyományok összekapcsolása az evangélista műve, aki tiszteletben tartva a részleteket, Jézus nyilvános működését és szenvedéstörténetét a föltámadásról szóló híradással kívánta megkoronázni.

A 16,1-8 SZAKASZ ELBESZÉLÉSE

Márk evangéliumának húsvéti üzenete a 16,1-8 szakaszban olvasható. Az első négy vers az asszonyok sírhoz indulását mondja el, a 16,5-6 versek alkotják a szakasz központi részét, vagyis az angyalok üzenetét Jézus föltámadásáról, a 16,7 versben a fölhatalmazásról olvasunk, az utolsó versben pedig az asszonyok magatartásáról.

A bevezető (16,1-4) és a befejező rész (16,7-8), mint a központi rész előkészítése és következménye bizonyos nehézségeket vetnek föl. Lássuk először a fölmerülő nehézségeket és azok megoldását.⁴

Az asszonyok és az időmegjelölés körüli nehézségek

Különösnek tűnik az elbeszélésben az asszonyok száma: most háromról olvasunk, akik a sírhoz mennek, korábban pedig négyről, majd kettőről olvastunk (15,40.47).

Az asszonyok célja sem egyértelmű: itt arról olvasunk, hogy kenetet vásárolnak, hogy megkenjék Jézus holttestét (16,1), Máté leírásában pedig azt olvassuk, hogy céljuk az volt, hogy *megnézzék a sírt* (28,1), vagyis a zsidóknál szokás szerint (vö. Jn 11,31) megsirassák az elhunyt szeretett személyt. A Márknál olvasott cél különösen azért meglepő, mert több nappal a temetés után ez már nem szokás (vö. Jn 11,39).

Meglepő továbbá, hogy miről beszélgetnek az asszonyok a sírhoz menet: *Ki hengeríti el nekünk a követ a sírbolt bejáratától?* (16,3) Ezt a kérdést már a kenetek megvásárlása előtt föl kellett volna tenni, hiszen jelen voltak a sírba helyezéskor is.

A leginkább meglepő az asszonyok viselkedésében, hogy az angyal kifejezett utasításával ellentétben nem szólnak senkinek a látottakról (16,8).

Az evangélista időmegjelölése sem problémamentes. Szent Márk azt írja, hogy az asszonyok *nagyon korán, napkeltekor* indultak a sírhoz (16,2), míg a negyedik evangélium beszámolójában Mária Magdolna akkor ment a sírhoz, *amikor még sötét volt* (Jn 20,1).

A központi rész (16,5-7): Jézus föltámadásának bejelentése

Az egész szakasz értelme ezektől a versektől függ. Az asszonyok belépnek a sírboltba anélkül, hogy az szikla akadályozná őket, ami pedig korábban aggodást okozott bennük. Odabent minden akörül forog, amit az asszonyok látnak, és amit az ifjú mond nekik.

Az angyalt az evangélista úgy mutatja, mint egy fehér ruhába öltözött fiatalembert, aki jobb felől ül. Máté evangéliuma kifejezetten angyalról ír, míg Márk leírása csak bennfoglaltan utal erre. Az asszonyok

⁴ Itt következőkben José Caba (*Cristo, mia speranza è risorto*, Ed. Paoline 1988, 137-157) gondolatmenetét követjük.

megrettenését ugyanis a természetfölöttivel való találkozás okozza. Különböző leírást olvasunk angyalokról az Ószövetségben is.⁵ A fehér ruházat szimbolikusan jelöli, hogy valaki a mennyei világhoz tartozik (vö. Dán 7,9; Jel 6,11). Az angyal testtartása megfelel annak az üzenetnek, amit hirdet. Az ülő testhelyzet kifejezi annak hatalmát, aki beszél (vö. Mt 23,2). A jobboldali hely, amit elfoglal, a pozitív (vö. Mt 25,33-34) és szerencsés oldalt jelenti (vö. Jn 21,6). Így mindez elővételezi a föltámadásról szóló üzenet örömteli jellegét.

Az angyal szavait három részre oszthatjuk: 1) az asszonyokhoz fordul; 2) üzenetének lényege; 3) föladatot ad az asszonyoknak.

1) Első szava az asszonyok megrettenését kívánja eloszlatni, mondván: *Ne féljete!* (16,6). Erre a bátorításra van szükség, mindahányszor a mennyei világ megnyilvánul egy földi halandó előtt (vö. Lk 1,13.30; 2,10). Majd az angyal mondja el mi járatban vannak az asszonyok: *A názáreti Jézust keressétek, akit keresztre feszítettek.* Az asszonyok keresésének tárgya nem lehet a sírbolt, hiszen tudják jól hová temették (vö. 15,47). Keresésük célja, hogy megkenjék a holttestet, de közvetlen tárgya inkább Jézus személye. Minden dicsőítő cím nélkül – amint földi életében nevezték (vö. Mk 10,47) – „názáretinek” hívja őt az ifjú. Ehhez csak egy megkülönböztető jelzőt fűz: *akit keresztre feszítettek.*

2) Az egész szakasz csúcspontját Jézus föltámadásnak bejelentése képezi: *Föltámadott. Nincsen itt. Íme, ez az a hely, ahová tették* (16,6). Így jelenti be annak föltámadását, akit keresztre feszítettek. Az ifjú szavait veszi át a legősibb apostoli igehirdetés: *... a názáreti Jézus Krisztus, akit ti megfeszítettetek és akit Isten föltámasztott a halálból...* (ApCsel 4,10). A megfogalmazás: *föltámadt* (ἠγέρθη) „passivum divinum” igealak Isten beavatkozását emeli ki.⁶ Az aoristos igeidő konkrét múltbeli eseményt fejez ki: ilyen volt Jézus keresztre feszítése, majd a halált fölülmúló új létmódja.⁷

Jézus föltámadásának bejelentése után az ifjú elmondja, hogy nincs többé a sírban és így a föltámadást úgy mutatja be, mint a sírbolt elhagyását. A korabeli zsidó fölfogás szerint a sír nem csak a holttest nyugvóhelye, hanem állandó helye minden megholtaknak. Az, hogy az ifjú a föltámadás bejelentése után az üres sírra mutat, különleges jelentőséggel bír, mert összekapcsolja a föltámadás és az üres sír témáját. Az, hogy a sírbolt nyitva áll és hogy Jézus holtteste nincsen ott, nem jelenti a föltámadás bizonyítékát: az asszonyok belépnek és nem találják a holttestet, de ebből nem következtetnek Jézus föltámadására. Mégis, miután az angyal bejelentette a föltámadást, az üres sír olyan jellé lesz, amely segít megérteni az elhangzó szavakat. Gyakorta olvasunk arról a Szentírásban, hogy a látható jel az isteni üzenet alátámasztására szolgál (Ter 18,14; Kiv 3,12; Iz 7,11-14; Lk 1,20.36; 2,12); Isten gyakorta lép így kapcsolatba az emberekkel.

3) Az ifjú szavait az asszonyoknak adott utasítás zárja: *De menjete el, mondjátok meg a tanítványoknak és Péternek, hogy elöttetek megy Galileába: ott meglátjátok őt, amint megmondta* (16,7). A tanítványoknak való megjelenés megjövendölése a föltámadás megpecsételését célozza, amint azt az őskeresztény hitvallásban megfigyelhettük (1Kor 15,3-8). A legősibb írott evangéliumnak, Márknak ez a szakasza, miután rámutat a keresztre feszítés, az üres sír, valamint a föltámadás témájára, az angyal zárószavai által Jézus megjelenésének témáját is érinti. Tehát Márk is az ősi hitvallás gondolatmenete szerint építi föl a föltámadásról szóló jelenetét.

Az asszonyoknak adott utasítás arra vonatkozik, hogy emlékeztessék a tanítványokat arra, amit Jézus előre megmondott nekik (Mk 14,28). Az angyal szavai különös jelentőséget adnak Péter személyének, akit a tanítványok közül kiemel a kai, kötőszó. Enyhe utalás lehet ez Péter Jézus szenvedése során tanúsított negatív magatartására. Az ifjú szavaiból az sugárzik, hogy minden megbocsátatott (vö. Jn 21,17). De vonatkozhat Péter különös szerepére is, amit az apostoli közösségben kezdettől fogva gyakorolt. Minden esetre a Péternek való megjelenés a hagyomány sokszor ismételt adata (vö. 1Kor 15,3; Lk 24,34).

⁵ A Szentírás hasonlóan mutatja be a Heliodort megbüntető két személyt (2Makk 3,26.33-34), Ráfáel angyalt (Tób 12,15), a Tóbiást kísérő ifjút (Tób 5,5; 7,2; 8,1).

⁶ Ugyanez a passzív, aoristos igealak ismétlődik az apostoli prédikációkban (vö. Lk 24,34; Róm 4,25; 6,4). Jézus föltámadásában Isten aktív szerepét hangsúlyozza sok más szentírási szöveg: ApCsel 3,15; 4,10; 5,30; 10,40; 1Kor 15,15.

⁷ Az 1Kor 15,4 versének presens perfectum igealakja (ἠγέρται) az új élet mindmáig ható újdonságát emeli ki.

Péternek és a többi apostolnak Galileába kell tartania, ahol Jézus előttük jár. Nyilvános működése alatt Jézus már megjövedt: *Miután föltámadtam, előttetek megyek* προαγω υμας $\text{\textcircled{D}}$ *Galileába* (14,28). A korábban használt jövő időt azonban most fölváltja a „presens” (16,7: *proahei*), ami az arám nyelv hatására a közeljövőt fejez ki.⁸ A jelen idejű igealak Jézus jelenlétének bizonyosságát is kifejezi.

Fölkelti érdeklődésünket, hogy mi lehet Galilea vidékének említése mögött. Bizonytal nem a kizárólagossággal beszél róla, mintha Jeruzsálem nem lehetne a megjelenés színhelye; ez utóbbi helyet a Föltámadott megjelenéséről szóló későbbi hagyomány is megerősíti (Lk 24,36-49; Jn 20,19-29). A galileai megjelenés hangsúlyozásával az evangélista talán jelezni akarja, miért nem ír a többiről. Konkrét teológiai jelentést is hordozhat⁹ az ifjú kijelentése: Jézus nyilvános működésének elejére is emlékeztet (1,14): Galileából indult el annak idején az evangélium hirdetése, s a föltámadás után innen kap új lendületet. A tanítványoknak adott ígért szó szerint úgy olvasható, hogy *mevlátjátok* (*oyesqe*) Jézust, pontosabban, hogy *mevlátatja magát nektek* Jézus, és ezáltal kiegészül az ősi hitvallás: meghalt, eltemették, föltámadt, megjelent.

Bevezető rész (16,1-4): látogatás a sírban

Mindaz, ami az ifjú szavát megelőzi, harmóniában áll a központi résszel. Az evangélista elbeszélésében meglepetést okozó nehézségek magyarázatot találnak, ha figyelembe vesszük, hogy mindez az angyal szavainak bevezetését képezi, vagyis Krisztus föltámadásának bejelentését készíti elő. A sírhoz induló asszonyok neveinek említése csak azt a célt szolgálja, hogy tanúk jelenlétéről is beszámoljon az evangélista; mégpedig Jézus életének nagy eseményeinél (halála, eltemetése, majd a föltámadás helyénél) miként voltak jelen az asszonyok. Az asszonyok nevének és számának különbözőségei az evangélista által fölhasznált források és hagyományok különbözősége miatt van. A különös cél, ami az asszonyokat Jézus holttestének meglátogatására indítja, vagyis hogy megkenjék a testét (16,1), csak arra próbál választ adni, miért jönnek a sírhoz. Ilyen módon ad értelmet annak a jézusi jövendölésnek, ami a leprás Simon házában történt: *Ez az asszony megtette, ami tőle telt: előre megkenete testemet a temetésre* (14,8).

Az asszonyok tanakodása arról, hogy miként hengerítik el majd a követ, Márk megfogalmazásában inkább tűnik irodalmi eszköznek, mint valós problémának. A szikla elmozdítását kifejező ige passzív alakja: *elhengerítettett* (16,4: *apokekul istai*) isteni közreműködésre utal. Az angyal szavai (16,6) magyarázzák majd meg az eseményeket. Ez is azt mutatja, hogy minden az angyal húsvéti üzenetére irányul.

A kronologikus adatok kibékíthetetlen szembenállást mutatnak (Jn 20,1: *amikor még sötét volt*; Mk 16,2: *napkeltekor*), hacsak nem a szimbolikus értelmet részesítjük előnyben: az asszonyok a gondolataik homályában érkeznek a sírban, angyal ellenben már a fölkelő nap fényét hirdeti (vö. Lk 1,78: *fölkelő napunk a magasságból*). Ily módon Szent Márk úgy mutatja Jézust, mint „magasságból fölkelő Napot”, amely eloszlatja az éjszaka homályát.

Záró rész (16,8): az asszonyok félelme és némasága

Márk föltámadásról szóló elbeszélésének utolsó része két alapvető szempontot emel ki: az asszonyok félelme és szótlansága. Félelemre nem először történik utalás: az ifjú láttán megrettentek (16,5). Ilyesféle reakcióval gyakorta találkozunk, amikor természetfölötti esemény leírását olvassuk (vö. Lk 1,12.29-30; 2,9-10). A félelmeteli csodálkozás Márk evangéliumának amúgy is jellegzetessége.¹⁰ Az asszonyok félelmét az angyal jelenléte és a kő elhengerítettsége okozza; végső soron mindkettő Isten jelenlétére és működésére utal.

⁸ Lásd TARJÁNYI B. – SZABÓ M.: *Az Újszövetség görög nyelve*, Bp. 1988, 68.

⁹ A földrajzi fogalmak teológiai jelentése nem ritka az evangéliumokban; Lukács például csak a jeruzsálemi megjelenésekre összpontosít, mint ahogy másodlagosnak tekint minden eseményt, ami nem Jeruzsálemben, Jézus működésének csúcspontja felé vezet (vö. Lk 9,15). A tanítványok itt kapják a megbízást, hogy induljanak a föld végső határáig (vö. 24,47; ApCsel 1,8).

¹⁰ Márk evangéliumában 39-szer olvasunk a természetfeletti való találkozás kapcsán a rémület és elcsodálkozás jelenségéről. Bár ezek párhuzama többnyire itt-ott más evangéliumokban is szerepelnek, 18 esetben ez Márk sajátja.

Az asszonyok elnémulása nem látszik magától értetődőnek, főleg miután kifejezett megbízást kaptak arra, hogy átadják a föltámadás örömhírét az apostoloknak. Bár pszichikailag is érthető az asszonyok időleges elnémulása, mint az ijedség következménye, de apologetikai és teológiai okokra is gondolhatunk: 1) Amikor az apostolok a föltámadás tanúiként lépnek elő, egyetlen szóval sem említik, hogy az asszonyok tapasztalatára támaszkodnak, hanem csakis saját, személyes élményükről tanúskodnak. 2) A hitvédelmi szempontokkal összhangban teológiai értelmet is kap az asszonyok szótlansága: a föltámadás örömhíre ily módon megmarad isteni üzenetként, ugyanis elsősorban nem emberi ajkáról terjed, hanem az angyal üzenete visszhangzik. Márk evangéliumában még jelenések leírása sem támasztja alá a föltámadás tényét, egyedül a „fehér ruhában, jobb felől ülő ifjú” szavainak tekintélye: *Föltámadott*. A Márk evangéliumát befejező szakasz teológiai mondanivalójának kiemelése érdekében az asszonyok szótlanságát maradnak, mind a mennyei világ jelenléte, mint maga Isten működésének megtapasztalása miatt. A nap első órájának homályát az evangélista a fölkelő nap első sugarával töri át, az asszonyok szótlanságát pedig az angyali üzenetbe burkolja.

SZENT MÁRK HÚSVÉTI ÜZENETE

A föltámadás teológiáját azáltal alkotja meg az evangélista, hogy mi az, amit elmond és mi az, amit elhagy beszámolójából. Vizsgált szakaszunkban két sokatmondó elhagyásra lehetünk figyelmesek. Egyik ezek közül az Újszövetség összes Jézus föltámadását leíró szövegben egyformán hiányzik, mégpedig magának a föltámadás pillanatának leírása. Senki emberfia nem volt annak tanúja, hogyan ment végbe Jézus föltámadása. A Jézus föltámasztásának isteni tette titokban marad. Az angyal szava által Márk csak a megtörtént tényt írja le: *Föltámadott*.¹¹

Márk rövid szakaszát olvasva és a többi evangéliummal összehasonlítva még egy hiányosságra lehetünk figyelmesek: Jézus megjelenéséről egyáltalán nem olvashatunk semmilyen beszámolót. Ez nem azért van, mert Márknak nincs tudomása Jézus tényleges föltámadásáról; a galileai megjelenés bejelentése (16,7) föltételezi, hogy tud róla. Kétségtelenül Márkhoz is eljutott az ősegyház korai hitvallása. A *Föltámadott* megjelenéséről szóló leírás nélkül is ez részét alkotja Márk evangéliumának. Önmagában sem az asszonyok szava, sem az üres sír nem elegendő bizonyíték Jézus föltámadására. Minden az angyal szavától függ, amely isteni tekintéllyel jelenti ki a föltámadás megtörténtét.

A 16,1-8 szakaszt mesteri módon építi föl az evangélista: a föltámadás bejelentése foglalja el a központi helyet (16,6), s minden efelé irányul. Az asszonyok azzal a céllal indulnak el, hogy megkenjék a holttestet, útközben a sírboltba való bejutásról beszélgetnek, majd a mennyei világ megnyilvánulásának következtében elhallgatnak, és így az angyal szavai tudnak visszhangozni: *Föltámadott*. Az üres sír látványa az üzenet valóságára tereli a figyelmet. A megjelenés, amit Jézus korábban már megjövendölt, az angyal pedig most bejelent, a föltámadás tényét támasztják alá. Azáltal, hogy a fehér ruhás, jobb oldalt ülő ifjú részletes leírásával elidőzik, az evangélista a kijelentés (*föltámadott*) tekintélyét emeli ki.

Az evangélista megfogalmazása szerint Jézus föltámadása Isten műve. A föltámadás beigazolódtott azon, akit keresztre feszítettek, az asszonyok által keresett názáreti Jézuson. Nincsen törés, sokkal inkább folyamatosság áll fenn a keresztre feszített és a föltámadt Jézus között. Mindez Isten műve. Ő mozdította el a sziklát a sírbolt bejáratától, hogy a halál fölötti győzelem láthatóvá legyen. Ő keltette életre Jézust, hogy a sírba többé vissza ne térjen. Az asszonyok nem csak a mennyei lény láttán és hallatán rettennek meg, hanem a Jézust föltámasztó Isten megtapasztalásán.

Márk megfogalmazása szerint Jézus föltámadása megvilágosító misztérium. Az asszonyok sírhoz indulásának homályát a fölkelő nap fénye világítja át (16,2), és majdan megvilágosítja a tanítványokat, akik Galileában új belátásra jutnak (16,7). Az *előttetek megy Galileába* megfogalmazás a jelen megvalósulást és annak bizonyosságát hangsúlyozza. Azáltal, hogy Márk egész művének végére helyezi ezt a szakaszt, Jézus föltámadásának fénye nem csak az utolsó Jézussal való találkozást ragyogja be, hanem kisugárzik az egész evangéliumra. A föltámadás beragyogja Jézus egész életét és művét.

¹¹ Az apokrifnak minősülő *Péter evangéliuma* leírja, hogy miként mehetett végbe a föltámadás.

A Mk 16,1-8 üzenete az egész Márk evangéliumot tekintve

Stílusát tekintve Márk utolsó perikópája nyersen vet véget az eseményeknek. Márk evangéliumának szakaszait olvasva nem ritka az ilyen váratlan befejezés. Márk egész műve egy ilyen váratlan belépéssel kezdődik: anélkül, hogy helyet és időt megjelölne, „in medias res” megjelöli azt a központi témát, amelyet műve során kifejt: *Jézus Krisztus, az Isten Fia evangéliumának kezdete* (1,1). Keresztelő János prédikációja azonnal a lényegre tér: ... *hirdette a megtérés keresztségét a bűnök bocsánatára* (1,4). Márk megfogalmazása szerint Jézus is ilyen módon lép föl: *Betelt az idő és elközelgett az Isten országa: térjete meg és higgyetek az evangéliumban* (1,15). Márk evangéliumának utolsó versei is ezt a nyers jelleget hordozzák magukon.

Az utolsó versek legfőbb tartalma mintegy visszhangja mindazoknak a témáknak, amelyek az egész mű során föllelhetők. Az asszonyok megrettenése az angyal láttán (16,5) és elfutásuk (16,8) megdöbbenésüket bizonyítja, amely gyakorta kimutatható Márk művében (vö. 4,41; 6,6.51; 10,24.32).

Az asszonyok magatartása, vagyis hogy az angyaltól kapott kifejezett megbízatás ellenére nem szólnak senkinek (16,8), nincs ellentétben az evangélium egészével. Magyarozatát nem a Márk evangéliumban gyakran olvasott messiási titokban találjuk, mint inkább abban a paradox magatartásban, amit a jézusi megbízatás gyakorta kivált az emberekben. Így tesz az a leprás, akit Jézus meggyógyított: Jézus kifejezett parancsa ellenére híresztelni kezdte a dolgot (1,44-45). Hasonlóan, a süketnéma meggyógyítása után Szent Márk hozzáfűzi: *Jézus meghagyta nekik, hogy ezt senkinek se mondják el; de minél inkább tiltotta, annál inkább híresztelték* (7,36).¹² Jézus parancsának áthágása mind a meggyógyult leprás, mind a másik csoda szemtanúi részéről nem engedetlenséget jelent, hanem különleges csodálatot. Jézus csodája olyan ámulatot okozott, amely nem képes a szemtanúk lelkében megmaradni, hanem felülmúl minden hallgatási parancsot. Bár ellenkező előjellel, de ugyanez történik a föltámadás híre hallatán az asszonyokkal is. Az asszonyok a tanítványok előtti óvatos és tartózkodó csöndje nem jelent engedetlenséget vagy az angyal parancsának megszegését, mint inkább ámulatuk mélységét, amely a fölszólítás ellenére hallgatásba burkolózik. Az angyal jelenléte és a Jézust föltámasztó Isten megtapasztalása által az asszonyok a természetfölöttivel lépnek kapcsolatba. Bárki emberfiát zavarba ejt, ha egy őt felülmúló valósággal találkozik. Így volt ez a meggyógyult leprással és a Jézus csodáját látó tömeggel, amely megtöri a hallgatási parancsot, és így történt az asszonyok esetében is, akik pedig nem vesznek tudomást megbízatásukról.

Márk evangéliuma utolsó verseinek tartalmát vizsgálva az asszonyok félelme és hallgatása mellett egy másik olyan gondolatot is kiemelnénk, amely harmóniában áll Márk egész művével. Az evangélium első versében meghirdetet program fokozatosan bontakozik ki; Péter (8,29: *Te vagy a Messiás*) majd a százados hitvallásában (15,39: *ez az ember valóban Isten Fia volt*) éri el két csúcspontját.¹³ A két csúcspont között többször is olvashatjuk Jézus önértelmezését, miszerint ő az „Emberfia” (8,31; 9,31; 10,31; 14,62), és ez utóbbi versben arról is beszél, hogy „láthatóvá lesz” dicsőségében, eszkatológikus kifejezéssel élve: *eljön az ég felhőiben* (14,62). Jézusnak ezt a megdicsőülését pillantja meg a pogány százados, amint – Márk megfogalmazásában – így szól: *ez az ember valóban Isten Fia*. A megdicsőült Emberfiának látomása Márknál is – János evangéliumához hasonlóan – már a keresztre feszítésnél kimutatható. Ez folytatódik az evangélium utolsó verseiben is, ahol az angyal Galileába irányítja Jézus apostolait, hogy láthassák őt (16,7). Ott nem annyira Jézus dicsőségének eszkatológikus látomásában részesülnek, mint inkább a már megdicsőült Emberfiával találkoznak. Ugyanez az evangélista, Szent Márk összekapcsolja az Emberfia címet és a föltámadás gondolatát, amikor Jézus színeváltozása után így ír: *meghagyta nekik, hogy senkinek el ne mondják, amit láttak, hanem csak akkor, amikor az Emberfia már föltámadt a halottak közül* (9,9).

Márk Jézus föltámadásáról szóló szakasza (16,1-8) kiterjeszti Jézus megdicsőülésének azt a pillanatát, amit a százados meglátott (15,39) és így harmonikusan zárja le az evangéliumot. Többé már nem egy pogány ember, hanem az isteni hatalmat képviselő angyal hirdeti, hogy Isten megdicsőítette Jézust. Isten ilyen csodálatos működése láttán és a megdicsőült Jézussal való találkozás közeljövöbeli távlatában nem marad más számunkra, mint – az asszonyokhoz hasonlóan – álmélni és elcsöndesedni...

¹² Vö. Máté párhuzamos szövege nem tartalmazza Jézus által adott hallgatási parancsot (15,29-31).

¹³ Thorday A.: *Értünk adta önmagát*, Agapé, Szeged 1998, 199.